1909

T. 88

Т. LXXXVIII. Р. 1909, кн. II. Рік XVIII.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

НАУКОВА ЧАСОПИСЬ,

ПРИСЬВЯЧЕНА ПЕРЕДОВСЇМ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ, ФІЛЬОЛЬОҐІЇ Й ЕТНОҐРАФІЇ,

виходить у Львові що два місяції під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG.

WISSENSCHAFTLICHE ZEITSCHRIFT, GEWIDMET VORZUGSWEISE DER UKRAINISCHEN GESCHICHTE, PHILOLOGIE UND ETHNOGRAPHIE

REDIGIERT VON

MICHAEL HRUŠEVŚKYJ.

B LXXXVIII. 1909, II B. XVIII Jahrgang.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

Закінчено 28/IV с. с.

Зміст LXXXVIII тому.

Inhalt des LXXXVIII Bandes.

Miscellanea.

Угроруський співанник Ів. Гряделевича.

Недавно передав до бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка др. Гіядор Стрипський невеличкий рукописний співанник, знайдений ним в Угорській Руси. Співанник кантичкового (поперечного) формату, малої вісімки звичайного паперу, писаний скорописю, що нагадує початок XIX ст. Поміщені в нім вірші одначе далеко старші і походять із XVII—XVIII столітя. Вони очевидно не оріґінальні складаня ні властителя співанника, ні переписувача, лише копії з инших подібних збірників, яких відкриваєть ся з кождим роком більше, що вказує на велике їх розповсюднене і популярність, отже й на вплив їх на простий нарід. Др. Г. Стрипський дістав збірник у селї Рипиннім, Мармороської столиці, але що він там не писаний, видно хочби з одного підпису його давнїйшого властителя чи переписувача на ст. 13: Ïωан Грыделевичъ Новосѣлский (назва від села). Розумієть ся, що й се не вказує на місце написаня збірника, але вказує за те, що він, як і инші такі збірники, вандрували з місця на місце та сповняли в ті минулі часи свою культурну місію на селї. Від імени властителя збірничка, повтореної ще два рази, я й даю йому назву.

Збірничок не має ні початку, ні кінця і складаєть ся з 17 карточок (34 сторінок), на яких містить ся 16 пісень. З першої пісні є лише конець (4 строфки), з остатньої бракує кінця. Пісні ті ось які:

1. Пісня, співана на Преображене Христове, що зачинаєть ся словами: Восплещайте, возыграйте Ѳаворскія горы (пор. Богогласникъ, Львів, 1886, ст. 154—156). Початку нема. Зачинаєть ся від слів: Петръ глаголетъ: Ѡ Господи, добрѡ намъ зде быти.

2. Пѣснъ Пресвѧтой Богородици. Поч. Богомъ ізбраннаѧ мати дѣвѡ ѡтроковіце. Пор. Богогласникъ, ст. 314.

3. Пѣснь Пресвѧтой Богородици Нанковской. Поч. Мараморыскыѧ горы цвѣты процвітайте. Пісня має 8 строфок, із друку невідома менї.

4. Пѣснъ Пресвѧтой Богородици Почаєвской. В титулї зайшла тут помилка; зам. Почаєвской має бути: Повчанской. Поч. Радꙋй са Маріє, небесна царіце. Пор. Угроруські духовні вірші, ст. 208—210, ч. 166.

5. Пѣснъ великопостнаѧ страстей Христовыхъ. Поч. Ѡ все сотворенѧ по ѹмершемъ панꙋ. Пор. Угроруські духовні вірші, ст. 37—38, ч. 19.

6. Пѣснъ великопостнаѧ. Подобенъ: Царю Христе, пане милїй. Поч. Ѡ Ісꙋсе, творче, царю, страсти твоѧ благодарю. Невідома менї з друку.

7. Пѣснъ набожнаѧ. Поч. Из болестїю серца вопїю до Бога. Сю пісню співають при мерци. Текст її подаю під ч. V.

8. Пѣснъ Пресвѧтой Богородици. Подобенъ: Із болем серца. Поч. Помощи иноѧ над тебе не знаем, Тѣлкѡ тебе, Пречїстаѧ паннѡ, прізываємъ. Пісня має 13 двострічкових строфок, із друку менї невідома.

9—12. Далї йде чотири піснї, з яких кожда має назву: Пѣснь свѣцка. Їх тексти подаю далї під ч. I—IV.

13. Пѣснъ страстемъ Христовымъ. Подобенъ: Южъ декретъ подписꙋет. Поч. Жалостъ на свѣтѣ пануєтъ, Ґди Пилат декрет ферꙋет. Пор. Угроруські духовні вірші, ст. 173—174, ч. 135.

14. Пѣснъ Зарваніцкаѧ. Подобенъ: Се вѣчнїй ѹдали ся во пꙋстіни. Поч. Не изглаголана тайна во мирꙋ ѧви сѧ, На крестном тронѣ царъ славы всюдꙋ прослави сѧ. Пісня має 8 строф, у Богогласнику її нема.

15. Пѣснъ пренесенїю мощей свѧтагѡ ѡтца Николаѧ. Поч. А в Барꙋ (2) єстъ тріѹ[м]фъ великий, А на весъ свѣтъ єстъ знаменїтый. Пісня має 8 строфок, у Богогласнику нема її.

16. Пѣснъ на ѹсѣкнѡвенїє честныѧ главы свѧтагѡ пророка предитечи. Поч. Память твоѧ праведнаѧ со похвалами. Пор. Богогласникъ, ст. 441—442. Пісня без кінця.

Як бачимо, на 16, а властиво 14 пісень збірничка (коли відтягнемо дві піснї нецїлї) є тут аж 10 недрукованих, а бодай незвісних із більших збірників духовних пісень, оголошених доси друком. Я відкладаю на разї друк духовних пісень, наве-

дених під ч. 3, 6, 8, 14—15, а за те подаю тут тексти чотирох пісень „світських“ і одної „набожної“, співаної при мерци, як такі, що мають із літературного боку для нас більший інтерес.

I.

Мѣзеріꙗ на сем свѣтѣ мене понꙋдила,
Ѡбоюднаꙗ копіꙗ серце мнѣ пробила.
Ѯамъ не знаю, що маю чиніти:
Прійде мнѣ сꙗ ис тенсности самомꙋ згꙋбути,
Що не маю из молодыхъ лѣтъ щасливои долѣ,
Тѣлкѡ бѣду тяшку терплю ѡт лихой неволѣ.
Скитаю сꙗ по всем свѣтѣ ꙗкъ ꙗка пташина,
Незнаєма, где ꙗ жію, жаднаꙗ родина.
Може бы мнѣ лꙋтше з родиною жіти,
Тѣлкѡ бѣда мѣзерномꙋ, що звикъ вандровати.
Але тепер ѡтой сей свѣтъ все до себе маєтъ:
Оу богачів мѣзернагѡ родина не знаєтъ.
Хиба мнѣ таꙗ бꙋдетъ щираꙗ родина:
Сꙗжен землѣ н[а] цвинтарꙋ, высока могыла.
А на тойтѡ могылойцѣ такъ бꙋдетъ писанѡ:
Тꙋтъ лежітъ тотой человѣкъ, щѡ гѡ сіротовъ званѡ.
Ахъ люде мимѡидꙋчи, хтѡ тꙋ спочіваєтъ?
Тꙋто лежітъ той человѣкъ, що родꙋ не має[тъ]!

II.

1. Дѣ[в]чи[н]а дꙋша
Не хочетъ кнаша
З олѣєм,
Хыба спатонки
До кѣмнатонки
З Андріємъ.

2. Порѣвнай Боже
Горы, долины,
Рѣвнейкѡ,
Та щоби мѣнѣ
До дѣвчинойки
Виднейкѡ.

3. Ѡй хот виднейкѡ,
Хот не виднейкѡ —
Не дбаю;
Когѡ ꙗ люблю
По голосойкꙋ
Познаю.

4. Поставлю лавкꙋ
Через мꙋравкꙋ
[З] дꙋброви,
[В] моєй дѣвонки
Чорнѣ ѡченки
І брови.

5. Поставлю лавкꙋ
Через мꙋравкꙋ

Ѡт нѣи,
Сподабала ся
Моей родинѣ
Тай мѣнѣ.

6. Ци пан8 дати,
Ци собѣ взяти,
Жалъ б8де!
Ѡзми, панойку,
Собѣ за жонойк8,
Такъ треба;
Мѣнѣ заплата,
Нагородонка
Из н[е]ба [1]).

7. Мѣй Иванойк8,
Мѣй гол8бонк8,
Тосъ ми мивъ [2])!
Ци [не] болят тя
Бѣлѣ р8ченки,
Щосъ мя бивъ?

8. Волѣла быхъ я
Тогѡ болейк8
Терпѣти,
Нѣж би тя мали
Бѣлѣ р8ченки
Болѣти.

9. Пѣсхли вишенки
И черешенки
Ѡт слонца:
Когѡ я люблю
И не заб8д8
До конца.

10. Пѣсхли вишенки
И черешенки
Ѡт сѣк8:
Когѡ я люблю
И не заб8д8
До вѣк8.

11. Пѣсхли вишенки
И черешенки
Ѡт гаю:
Когѡ я люблю
И не заб8д8
В сѣм краю [3]).

---

[1]) Ся строфка попсована і очивидно стягнена з двох.

[2]) Мил[ий].

[3]) У збірці Чубинського (т. V, ст. 1067, ч. 200) надрукований фраґмент сеї пісні вже як чисто народньої, хоч не подано, хто й де її записав. Значить, дуже можливо, що її взято з якогось рукописного збірника, подібного до збірника Градeлевича. Фраґмент має наші строфки 2—6. Друга половина 5-ої строфки звучить:

Подобала ся моему пану і мені.

Через сю вставку стає зрозумілий початок 6-ої строфки, стягненої, яка одначе і в Чубинського попсована, бо звучить:

Оддав би пану — жаль серцю мому і туга,
А собі взяти, то ся не годить, бо . . . . .

Конець фраґменту такий:

Возьмиж собі, паноньку, за жінку, як треба,
А мене за тее Бог нагрудить з неба.

III.

Нѹдножъ мѣнѣ, щѡ дѹмаю,
Лихѹ долю проклинаю:
Гей бѣда в цѣломъ вѣкѹ,
Трѹдно жїти человѣкѹ.

———

Молодости, квѣте красный,
Ѡх чомѹжъ есъ такъ нещасный?
Лѣта гѹбишъ, серце нѹдишъ,
Не женї[ш] сѧ, дѹрнѡ любиш.

———

Матижъ моѧ коби знала,
Нещаснѡбъ не годовала:
Волѣлаж бымъ ѹтопити,
Нѣжли теперъ все тѹжїти.

———

Самъ хорошїй вѣкъ минае,
Ахъ нещасный наступае,
Бо ѧкъ станѹ над лѣтъ сорокъ,
Не поглѧнетъ милый ѡкомъ.

———

Бѹдѹтъ мене ѡтганяти,
До шпыталю ѡтсылати,
(Тамъ) со старцами в кѹпѣ жїти
И милостыню просїти.

———

Бѣднáжъ моѧ милостынѧ!
Лѣпшажъ любаѧ дѣвчїна:
Ѡбѣдати, вечерати,
З нею любы спочївати.

———

Пойшолъ бем ѧ до манастирѹ,
Але самъ собѣ не вѣрѹ:
Гей тамъ треба много̑ сѡлы,
Щобы бѣсы не скѹсили.

———

Треба бы сѧ засклепити,
Щѡбъ дѣвчїнѹ не бачїти;
Бо ѧкъ дѣвча ѡбачїлъ бымъ,
Ѡт престола ѡтскочїлъ бымъ.

———

Гдежъ сѧ мѣнѣ ѡбернѹти,
Где з головы бѣдѹ збѹти?
Бѹдѹ жїти, нѧй такъ бѹде:
Терпенъ спасенъ — кажѹтъ люде.

IV.

Що ѧ комѹ виноватъ, за що погибаю?
Нѣгди ѡт злихъ человѣкъ спокоѧ не маю!
Ненавидѧтъ, гонѧтъ, бютъ, живцемъ пожираютъ,
Ѩкъ ѧстрѧби на бѣднѹю птицю нападаютъ.
Лютым ѡгнем, ѧростїю палаютъ без мѣри,
Метают сѧ на мене, ѧкъ лютие звѣри.
Зѣскрити сѧ где не маю, нѣ ѧвнѡ ходити,
Ѩвнѡ гонѧтъ та еще бютъ, закладаютъ сѣти.
Ѡй щѡ комѹ за вина, ѧкаѧ причина?
Та за тое гонѧт, бютъ, щѡ ѧ сиротина.
Ѡ Боже мой единый, печалным ѹтѣхѡ!
Возри на мѧ сиротѹ, вызвол [з] сего̑ лиха.
Сѹди, Боже, ворогамъ, нехай бѹдѹтъ знати,
Щѡ ѧ живу пот [по]кровомъ твоей благодати.

V.

Из болестїю серця вопїю до Бога,
Наступает бѡ на мнѧ смертнаѧ трївога.
Ѡбачїлъ емъ, же вчїнен емъ из земнаго гною:
Кровъ, кости и тѣлѡ — боскою рꙋкою.
И знову тежъ.....[1]) в землю ѡбернꙋ сѧ,
Не хотѧчи мꙋшꙋ вмерти, а сꙋдꙋ бою сѧ.
Ангели ґди во трꙋби страшлїве затрꙋбѧт
И всѣхъ мертвых ѡт гробовъ голосом возбꙋдѧт.
Сꙋдїѧ справедлївый сѧдет на престолѣ
І ѡсꙋдїтъ оусїхъ бывшїх на земномъ падолѣ.
Ꙗкже мнѣ грѣшномꙋ пред сꙋдъ страшный стати?
Трꙋднѡ наймꙋдрѣшомꙋ там сѧ ѡтмовлѧти.
А щожъ ми за втѣха, що емъ зажїлъ свѣта?
Во роскошахъ мешкаючи потратилъ емъ лѣта.
Фолґовалъ емъ тѣлꙋ оу марностѧхъ земныхъ,
Южъ ѧ естемъ негоденъ роскошїй небесныхъ.
Надѣю тѣлкѡ мѣю на Бога и творца,
Ѡнъ бо жївотъ мой сладкий й вѣчный ѡборонца.
Архангелскомꙋ цареви на вѣчнїе лѣта!
Глава[2]) церквамъ, строителю шїрокагѡ свѣта.
Владычествїю егѡ слава нескончона,
На вѣкъ вѣка нехай бꙋдетъ всюгды розмножона.

Як видно з тексту пісень, автор їх силкував ся наслїдувати характер і тон народньої піснї, а друга пісня таки зовсїм народна вже, лише трошки підправлена. Гумор у другій і третїй піснї взорований на народних гумористичних піснях. Мова пісень народна, діялектичні признаки є також, хоч спеціяльно угроруських мало (прим. всюгди). Се вказувало би, що збірничок переписувано недалеко галицької границї тай певно з галицьких збірників.

Із того, що навіть такий малий збірничок приносить нові причинки до пізнаня нашої давнїйшої лїтератури, видно ясно, як важно зберігати всякі рукописні збірки, переховувані по селах і цїнені давнїйше їх властителями, а тепер нищені безпардонно. Найлїпше пересилати їх до біблїотеки Наук. Тов. ім. Шевченка (евентуально за винагородою), де вони будуть переховані старанно і використані науково.

---

[1]) Одно слово нечитке. [2]) Має бути: главѣ.

Що до правописи надрукованих пісень, то я поробив у ній такі зміни, як в „Угроруських духовних віршах“.

В. Гнатюк.

Панщинні повинности у Верховині[1]).

Вихований від малої дитини в Верховині, а буваючи нераз „на долах“ — як кажуть Верховинці — бачив я ріжницю і в настрою і в цілім укладі, не кажучи вже про ношу і цілу зверхню подобу межи Русинами-верховинцями і Русинами-дільнянами. Верховинець в своїй легкій, більше короткій одежі, в легких ходаках, все мині видавав ся веселий, скорий, свобідний. Дільнянин робив на мене в своїй довгій одежі, в тяжких чоботах, з своїм повільним тяжким ходом, і з своєю мелянхолійною вдачою вражіне чоловіка примученого, прибитого горем і працею. Вияснював я собі ті ріжниці в настрою тим, що наші Русини віками страшно мучили ся у дуже тяжкій панщині на долах, а що панщина в Верховині була дуже легка. Тимчасом я помилив ся. І в Верховині була прикра панщина, як се зараз побачимо. Пізнав я припадково літом 1908 р. 90-літнього верховинця, Василя Шишканця, родом з Гукливого на Угорській Руси, котрого мати родом з Кавного (в верховині скільській) в Гукливім скоро повдовіла і потім в Лавочнім осіла, де Василь Ш. проживає від шестого свого року. Василь Шишканець запитаний мною, які були в верховині панщиняні повинности, оповідає так — а в правдомовности не маю найменшої причини

---

[1]) „Верховиною“ звуть від давен давна в галицькій Руси-Україні ту часть нашої землї під Бескидом, котра лежить над ріками Опором (доплив Стрия) і Оравою (доплив Опора) і їх доплилвами і належить ниньки до судового скільського повіта. Належить до тої „верховини“ 32 сіл з місточком Сколє, замешканих Русинами, що зовуть себе „Верховинцями“ в противенстві до „Бойків“. Верховинці сусідують з „Бойками“ від півночи в Синевідську вижнім і в сусідних на схід і захід положених селах, від північного заходу з Бойками в повітах бортнянськім і турчанськім, від полудня до Бескиду на угорській границї, за котрим сусїдня часть угорської Руси зве ся „вижна верховина“ (Felsö Verchovina); а від сходу граничать верховинці о долинській повіт. До 1859 р. належала верховина до Станїслава ґр. Потоцкого з Бережан. Тодї продав її за 275.000 злр. в. а. і 25.000 злр. порукавичного Евгенови ґр. Потоцкому з Морави. Ниньки є верховина власністю угорської фірми „Ґредель“ і оцїнена на 4 мілїони злр.

